

«-- els hòmens requiren ajudes ineguals --- car la necessitat que requir que sia l'hom ajudat per justícia no és igual a la que requir que l'hom sia ajudat en fam ni en set, car a la primera ha mester aquell qui té senyoria, e a la segona és bastant un pagès o *flaquer* o taverner», Eiximenis (*Regiment, NCL* x, 41.10); troba l'autor del *Libre de Tres* (fi S. XIV) que «tres coses fan leig pa: cugula e mel<c>a e ... *flaquera* pacera» (n.º 72, cf. altres detalls de la cita en CUGULA).

En textos epistolars: un fariner gironí escriu a comerciants de Barcelona: «rebí vostra letra vos trameté 2 càrregues de farina --- après he rebuda una letra del Sr. G. P., *flequer*, qui m'ha escrit hic trameté --- gra de la vegueria --- tres migeres e cortera --- costa sis diners de molta --- per ésser ell *flequer* ne voldrà molts més e ---», any 1495 (en l'epistolari de Fc. Martorell, *NCL* ix, 48.16). Verament hi ha doncs alguna majoria de freqüència en les terres del Nord i Nordest i de Mallorca, però ja hem vist que també en trobem de valencians en el S. xv (JnEsteve) i el *flaquer* consta també en la llista dels noms dels oficis de València, de l'any 1531 (Orellana, *Val. antigua y mod.* III, 3). En fi, veg. encara les altres cites antigues de *flequer* que ens donen els *DAG.*, *AlcM* i Du Cange, que poc afegeixen a les anteriors; les del darrer, en baix llatí, són quasi exclusivament de les terres catalanes (salvant-ne només una de *flequerius* de les Libertats de Montoliu de l'Aude, datada de 1312); altrament figura entre elles una de *flaquerius* (i la mateixa mal llegida *flanquerius* d'un altre ms.) d'uns privilegis de 1283 atorgats per Pere el Gran, amb dues més del temps de Jaume II de Mallorca; i dues de *flecarius* en les històries de Diago i de Dameto.

Passem ara al substantiu *fleca*. No és que sigui un mot d'aparició verament tardana, si bé les dades comencen apreciablement més tard que les de *flequer*, -era; i s'observa que en totes les més antigues apareix solament en la combinació *pa de fleca*. Ja datada clarament en una disposició tortosina de 1343: «negun ostaler --- no gos pastar --- pan de *flecha* per a vendre en lurs ostals --- null ostaler --- gos pastar pan de *flecha* per vendre en los hostals del dit loc o de la Ciutat, a tornes, e vendre en lurs ostals d'aquell qui a tornes pendran» (*BABL* xii, 48); és a dir es permetia que els hostalers es fabriquessin ells mateixos tant de pa com volguessin, sense impedir-los-ho cap monopoli feudal ni foral, però a condició que fos només per al consum d'ells i dels vianants ordinaris que hostatjaven, sense poder-ne vendre defora, i a condició que fos el pa corrent, ordinari, no el pa més fi, del qual es reservava la fabricació als *flequers*, -eres. I en termes semblants en disposicions de Sant Celoni, de 1370: «negun hostaler --- no gos pastar --- pan de *flecha*, ne vendra negun altre pa sinó de *flecha*», «tota *flaquera* haja a pastar en guisa --- que pan no hich defayla --- del dia de Sant Pere --- si lavors no comense de pastar, que per tot aquell any no gosà pastar *pan de flecha* o de venda» (*BABL* xii, 130, 139).¹⁰

Aquí, doncs, ens donen l'equivalència *pa de fleca* = *pa de venda*. Ens ho confirma i precisa Pere Vidal

(*Guide des Pyr. Or.*, 216), amb referència a Millars.¹¹ En tot cas tenim *pa de fleca* també en altres sis documents rossellonesos datats des de 1366 a 1414, segons l'*InoLC*, entre ells un de 1378: «*flaquer* qui pastarà pans *venals* de *flecha* ---» i un de 1389, on un habitant de Baixàs es compromet a «---complere locum de Baxanis de *pane de flequa*». Expressió composta, doncs, de data molt antiga ja, i repetidíssima, però que altrament continuà ben vigent després de l'Edat Mitjana, i amb la mateixa distinció categòricament expressada respecte del «pa de casa» (que devia ser no gaire diferent del pa morèno, que encara tots hem vist a les masies de la muntanya catalana): «pa de casa --- pa de *fleca* o que-s ven: panis *venalis*, pa de ros o de primos o mijans: panis *secundarius*», OPou (*TbPu*, 196), i *pa de fleca* encara a Sùria segons el *Tresor* de Griera.

A les Illes tenim també *pa de fleca* que és tant d'una com de l'altra: de Menorca Camps Merc. ja ve a reportar això per a Migjorn Gran (Griera, «coure en es cap de sa *fleca*: posar el pa en el lloc més allunyat del cendre»), i de Mallorca diu *AlcM* que «no s'hi usa ja el mot *fleca*, però no fa gaire anys que els vells encara deien *pa de fleca* al pa blanc». Bé, però ¿és que «ja» no s'hi usa *fleca* (fora d'aquesta combinació) o que no s'hi ha usat mai?: car de fet no dóna cap prova mallorquina que allà es vagi usar mai *fleca* per a nom de l'establiment. El Llibre del Mostassaf mallorquí del S. xv només porta *pa de fleca* i el vigatà Genís Aguilar tampoc res més que això (cites d'*AlcM*).

En total *fleca* com a nom d'establiment va ser en uns llocs tardà, i en altres territoris, dels més conservadors dins la nostra llengua, no consta que s'hi hagi usat mai. Car el que ens cal afirmar és que com a nom de l'establiment no hi ha proves que s'hagi dit mai a fora del Princ., i encara avui ha quedat com a propi només d'una part reduïda d'aquesta regió: més aviat sembla que hagi estat estrany de sempre no sols a la llengua d'oc sinó també al ross., a les Illes i al País Valencià.¹²

En el mateix Principat no se'n troben testimonis ben clars fins després de l'Edat Mitjana. De tota manera sí que n'hi ha testimonis clars des de 1518, i alguns, tot essent del Princ., són de fora de la diòcesi gironina: amb referència a Castellciutat, en els afores de la Seu d'Urgell: «*fleca*, carniceria e taverna de Ciutat», *Spill* de Castellbdò, any 1518 (fº 81r); «las cent-cinquanta càrregues de farina havem donat llicència que embarcassen, sens altre més quantitat ne han embarcada per obs de la *fleca* y postam de eixa ciutat», en una carta de 1628 de la correspondència oficial Barcelona-Perpinyà (RLR XLII, 296); «interrogati si lo senyor ha en dita vila forns, molins, *fleca*, taberna, carniceria per lleuda ni mesura ---», en el capbreu de Rialb d'Assua (ms. despullat a Rialb, 1959, fº 10r); «diumenge a 26 de novembre 1662, en dietari apar que lo IH. Capítol, en agrahiment de gràcias a Déu N. S., dela concòrdia que havia feta ab la Ciutat, en orde a las cerimònias, carniceria, *fleca* y altres coses --- féu un ofici en dita iglésia», *Rúbriques* de Bruniquer (I,